

עומקא דפרשה



- מניעת היזק ראייה
- שער הציון שער הציון
- שכינה ע"י פתחי ישראל

- הסתרת נוף לשכנים
- בניה מעל חצר משותפת
- הליכות שכנים

פר' בלק - בדיני שכנים

בס"ד ערב ש"ק ט"ז תמוז תשפ"א
שנה י"ד

בניית מרפסת מעל חצר משותפת

הרב שמחה יונה קליין - לונדון

כתב השו"ע סימן קג ס"א, המבקש להוציא זיז מכותלו על אויר חצר חבירו, בעל החצר מעכב עליו, שהרי מזיקו בראיה. פי' בעל החצר יכול לעכב על אחרים מלקבוע בחצירו תשמיש הגורם לו חסרון. לפיכך יכול בעל חצר למנוע משכנו לקבוע זיז בכותל שבין חצרותיהם, כיון שבשעה שישתמש בזיז לתלות דבר מה, יזיק בראייתו לבעל החצר אליה בולט הזיז. ומשמע מדברי השו"ע, שאם אין טענת היזק ראייה, מותר להוציא זיז על חצר חבירו, אע"פ שאויר החצר שייך לבעל החצר עד לרקיע. (כמ"ש בערוה"ש סימן רטו ס"א דהוה דבר פשוט שהקונה חצר קונה כל האויר עד לרקיע). ולכאורה טעם ההיתר לכך הוא, שהואיל ולבעל החצר אין שום נזק מהדבר, כופים אותו על מידת סדום, וכמבואר בגמ' ב"ב נט א, שבאופן שאין היזק ראייה אין בעל החצר יכול למנוע מבעל בנין הסמוך אליו לפתוח חלון לחצרו, ואף על פי שעל ידי החלון הוא נחשב כמשתמש ברשותו, מ"מ מכיון שאין לבעל החצר שום נזק מכך כופין על מידת סדום.

ועל פי זה כתב בשו"ת מנחת יצחק ח"ו סימן קע סק"ז, שהוא הדין בבנין משותף שיש לו חצר השייכת לכל השכנים בשותפות, ואחד הדיירים רוצה להוציא מרפסת לאויר שמעל החצר, שאין השכנים יכולים למחות בידו, אם אינו גורם להם שום היזק. (ועי"ש במש"כ אם יכול הדייר שמתחת לטעון טענת האפלה)

אמנם בשו"ת משכנות ישראל (סימן ט) חולק על זה וכתב שאין זכות לאחד הדיירים להוציא מרפסת לאויר החצר המשותפת ללא הסכמת השכנים, שאין אומרים כופין על מדת סדום אלא כשכא להשתמש בשל חבירו, אבל כשכא ליטול לגמרי את מקומו או אוירו של חבירו, לא אמרינן כופין על מדת סדום אף שאינו מפסיד מזה כלום.

וכעין זה נקט גם בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' רצט) באחד השכנים שרוצה לבנות בשטח המשותף, שאינו יכול לכפות את השכנים שיסכימו לכך, אפילו במקרה שאין להם שום אפשרות לבנות שם וגם אין להם שום הפסד מבנייתו, מכיון שאין לכפות על אדם לתת מנכסיו לאדם אחר, אף אם אין לו הפסד בדבר, אמנם גם הוא מסתפק שם באופן שהמנהג הוא שכל אחד מהשכנים בונה כפי יכולתו, שאולי על דעת כן קנו את דירתם.

ובעיקר הדין המבואר לכאורה מדברי השו"ע כאן שניתן לכפות על מדת סדום אף לכתחילה, יש לעיין בזה מדברי הפוסקים שמביא הפתחי תשובה (סימן שסג סק"ג), הנוקטים שאין לכפות להניח לאחר להשתמש בשלו מדין זה, ואם כן מדוע כאן ניתן לכפותו על כך. ואולי החילוק הוא על פי מה שכתב בחידושי הגר"ש שקאפ ב"ק סימן יט אות ג, שאין לכפות על הבעלים להניח לאחר להשתמש בשלו משום שיש בזה ביטול הבעלות שלו בנכסיו, ורוב בני האדם מקפידים על כך. ולפי דבריו יש לומר שבאמת אין הדברים אמורים אלא במקום שיש לאדם הרגשה שמבטלים את בעלותו בקרקע, אבל בדברים שבני אדם רגילים לוותר בהם, וכמו במקרה שלפינו שבני אדם רגילים להסכים לשכן להוציא זיז באויר שלהם אם אין להם שום נזק מכך, הרי באופן כזה לא שייכת הסברה הנ"ל, ולכן ניתן לכפות אף לכתחילה.

ולפי זה אולי אין מחלוקת בין המנחת יצחק לבעל השבט הלוי, אלא שיש לחלק בין בניית מרפסת לבין הוספת חדר על שטח ששייך לשכנים במשותף. ולהוציא מרפסת בגובה מעל החצר מותר גם לשבה"ל [אמנם המשכנ"י אוסר גם בזה כדלעיל]. וראה עוד בקובץ שיעורים ב"ב אות רסב.

ויש לדון לפי"ז באדם שנאלץ להעביר דבר מסויים דרך רשותו של שכנו, באופן שאין לשכן שום הפסד משמעותי בכך, ואם השכן לא יסכים לכך ייגרם לראשון הפסד גדול, שניתן לכפות את השכן שיאפשר להעביר את הדבר דרך רשותו.

עפ"י ספר פסקי משפט העתיד לראות אור בקרוב בעזה"י

בנייה הגורמת הסתרת נוף לשכנים

הרב יעקב הילדסהיים

אדם מעוניין להוסיף לדירתו חדר, אבל התוספת תהיה או מול חלון השכנים, ועי"ז יוסתר להם חלק מהנוף, ולכן מתנגדים לבנייה. האם טענתם מתקבלת.

איתא במשנה ב"ב (דף כב, א), החלונות בין מלמעלן בין מלמטן בין כנגדן, ארבע אמות. ואיתא בגמ' (שם ע"ב), ותני עלה, מלמעלן, כדי שלא יציץ ויראה, מלמטן, שלא יעמוד ויראה, ומכנגדן, שלא יאפיל. עכ"ל. ומבואר שם שכשחלונות הבית פתוחים לחצר כבר שלש שנים, צריך בעל החצר להרחיק את הכותל שרוצה לבנות כדי שלא יזיק בראיה ושללא יאפיל. וכן מבואר שמדובר שהכותל השני הוא "ניצב" ביחס לכותל הראשון, וכיון שראש עוביו הוא קרוב לחלון, לכן צריך להרחיק ד"א כדי שלא יאפיל.

ע"פ הסוגיה פסק בשו"ת מהרלב"ח (סי' מד), שאין לאסור הסתרת נוף, כיון שמבואר בגמ' שמותר לבנות כתלים בסמוך לחלון כשיש מרחק המונע האפלה, למרות שע"ז לא יוכלו לראות את כל מה שהיו יכולים לראות מלפנ"כ. מאכן ראייה שלא התחדש איסור לבנות בנייה שתגרום להסתרת נוף. והוכיח ממש"כ בשו"ת הרשב"א (ח"ג סי' קסה) שאם עשה את ההרחקות הכתובות בשנה, אין יכול לעכב עליו. עכ"ד. משמע שאין חשש, אע"פ שמונע לו ההבטה מכנגד. עכ"ד מהרלב"ח.

עוד איתא בב"ב (דף ז א) על שני אחים שחילקו את ירושתם, האחד קיבל בירושתו טרקלין נאה ("אספלידא"), והשני קיבל גינה סמוכה ("תרביצא"). האח שקיבל גינה, בנה בה קיר בפתח הטרקלין, וטען בעל הטרקלין שהקיר גורם להחשכת הטרקלין. ענה בעל הגינה, שאינו חייב לסתור את הקיר, כיון שבנאו ברשותו הפרטית, וכשבאו לפני רב חמא, הצדיק את בעל הגינה, כיון שבנה את הקיר מיד לאחר החלוקה, בטרם החזיק בעל הטרקלין שלש שנים בחזקת אורו. ע"כ ביאור הגמ'.

ואיתא בתוס' (שם ד"ה א"ל בדידי קבנינא), ומפרש ר"ת, שמאספלידא היה יכול לראות לשדותיו דרך התרביצא, ודקאמר מאפלת עילווי, היינו שהיה מעכבו שלא היה יכול לראות שדותיו וכו'. עכ"ל.

נחלקו הפוסקים בשיטת ר"ת, אם כשהחזק הראשון שהיה יכול לראות מחלונו את שדותיו, אין השני רשאי בכל מקרה להסתיר ממנו את מרחב הראייה ע"י בניית קיר, או שיש בזה חילוקי דינים.

בשו"ת המבי"ט (ח"א סי' שכג) למד בשיטת ר"ת (וגם ברש"י), שיש איסור למנוע ראיית נוף, ללא חילוקים. וכ"כ בתשובת מהריב"ל (ח"ג סי' ס"ב). אבל בשו"ת אהלי תם - תומת ישרים (סי' קנט), למד בדברי ר"ת שמדובר באופן שיש הפסד ממוני כתוצאה מהגבלת הראייה, ולכן חילק שם בין טרקלין הפונה לשדות, לבין בית הפונה לרה"ר. בטרקלין הפונה לשדות, הסתרת הנוף גורמת להפסד ממון, כיון שדרך החלון רואה בעל השדות את הפועלים במלאכתם ומשגיח עליהם, ולכן אם הוחזק בכך, בעל הגינה אינו רשאי לבנות קיר שיסתיר ממנו את השדות, ולא יוכל לפקח על הפועלים, ויבוא לידי הפסד. ואילו הפונה הפונה לרה"ר, שרוצה בעה"ב לבנות עליה שתסתיר את רה"ר מהבית הנמצא מאחוריו, זו הסתרת נוף רגילה, שאין בה הפסד ממון, ולכן אין למונעה ולאוסרה. כמ"כ בשו"ת מהרלב"ח (סי' מד, דלעיל) למד בדומה לדברי תומת ישרים, שרק כשיש הפסד ממוני, יכול למנוע הסתרת נוף, אבל לא באופן אחר.

בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' שעו) דן במקרה בו אדם בנה פרודור או מרפסת בכניסה לבית, לפני הפתח הפונה לצד רה"ר, ושכנו טוען שזה מגביל את מרחב הראייה שלו דרך פתחו. בתשובתו ציין את תשובת מהרלב"ח ותומת ישרים, שהתירו, ואת המבי"ט שאסר, וכתב שבדיעבד, שהראשון כבר בנה, ואין לשני הפסד כספי בכך, אי אפשר לחייב את הראשון להסיר את מה שבנה. אבל אם הראשון רוצה לבנות בנייה שגורמת לשני נזק כספי כתוצאה מהסתרת הנוף, יוכל למנוע את הבנייה. עכ"ד. לא התבאר

המשך בעמ' 4

הליכות שכנים

הרב אברהם לוי – ר"כ 'עוד יוסף חי'

כתב רבינו הפלא יועץ (ערך שכן): שלמה המלך ע"ה אמר במשלי (כז, י) "טוב שכן טוב קרוב מאח רחוק, והשכן הטוב מועיל לעידן דחודו ולעידן דעציבותא, ולעיתות בצרה, עזרה בצרות נמצא מאוד, וראוי לאדם לבקש לדור בין שכנים טובים, וידוע מאמר התנא (אבות א, ז) "הרחק משכן רע", וכן תקנו לנו חז"ל להתפלל בכל יום ויום שיצילנו משכן רע, עכ"ל. ועיי"ש עוד בדבריו הנחמדים והקולעים כמה יש להתרחק ממחלוקת ומריבה עם שכניו, ותמיד להגיע לעמק השווה ורדיפת השלום.

וישנן כמה נקודות חשובות בהנהגה הראויה בין שכנים שהם היתד והיסוד לכל עניני השכנות הטובה ובכוחה להשפיע לכל מהלך חיי הדרים יחד בבית המשותף, ולכן נכתבו אותן בקצרה והן מעט המכיל את המרובה וכוללות את רוב עניני השכנים בס"ד.

א) אמירת שלום: לומר שלום לשכניו, והארת פנים לשני אינו עולה שום טירחא יתירה, ואם אומרים לו שלום, שיחזיר להם שלום, ובפרט במקומו שכל התושבים שומרי תורה ומצוות, שהוא מגדל אור התורה לכל העולם כולו, שיש להקפיד בזה מאוד, כפי ששמעתי כמה וכמה פעמים ממורד הגאון הגדול רבי אברהם יצחק ברזל צוק"ל בדרשותיו בב"ב וכאן במודיעין עילית. ובפרט היה חוזר ומדגיש זאת בעשרת ימי תשובה.

ב) נקיון הבגין: ידאג לשמור על הנקיון הוא וילדיו, ואם מתלכלך סמוך לדירתו יכול לנקות שם, כשם שמנקה בתוך דיירתו. ובכלל זה שלא להשאיר את שקיות האשפה על יד הכניסה לביתו כיון שע"פ רוב זה מפריע לשכנים, הצורה הריחוח הלא נעימים, ומאן דסני עלך וכו' (ממו"ר הגאב"ד דעירנו הגרש"ז אולמן צוק"ל).

ג) שעות מנוחה: בין 2-4 אחר הצהריים וכן בשעות הלילה המאוחרות, להתאמץ שלא להפריע לשכניו ברעשים וקידוחים ובפרט בבנין סגרים בו אנשים מבוגרים.

ד) לא לצער את שכניו: בקומת כניסה שמשאירים להם העגלות והאופניים שזה מפריע למעבר לביתם, וכמו"כ אמר לי מור"ר הגרש"ז אולמן, בשנים הראשונות לייסוד העיר מודיעין עילית, שיש להשתדל מאוד להשאיר את הכניסה לבנין ריקה מעגלות לשם נוי והמראה הכללי והמסודר, וטוב עשו בהרבה בנינים שהתקינו מתקנים וסככות מחוץ לבנין לצורך האופניים והעגלות.

ה) דמי ועד בית: ישתדל מאוד לשלם את דמי ועד הבית בעיתו ובזמנו, ואם לא משלם הרי זה גזלן, מכיון שכל אחד מהדיירים משועבד לשמור על הרכוש שהוא שותף בו.

ו) הרחבת דירות: ב"ה מגיע זמן שמוכרחים להרחיב את הדירה, וצריכים שכל שכניו יחתמו שמסכימים שיבנה בלא שום קפיא ח"ו, וע"פ רוב בדרך כלל כולם חותמים בלב שלם ושמת, אולם בכל כלי יש יוצא מהכלל ולפעמים שכן אחד או יותר מתנגדים נחרצות, ואינם מסכימים בשום אופן שהשכן ירחיב דיירתו מכמה טעמים סודיים הכמוסים בלבו. והרבה פעמים הסיבה העיקרית להתנגדות היא מהמידה המגונה של צרות עין, (דאע"פ שאינו מודע לזה, עכ"ל יש לאדם מניעים פנימיים שאינו מודע שזה הסיבה האמיתית וכל שאר הטענות והמענות הם לכיסוי צרות עיניו).

יש המתנגדים מטעמים אחרים כגון שרעש ולכלוך הבניה מפריע לו מאוד, או סתם דמיונות שזה יסתור ויחסום לו את האויר והנוף מסביבו. כל אלו הדברים ניתן להסתדר בצורה יפה, שיחתום לאותו שכן שלא יסתור ויחסום את אוירו וכמו"כ בשעת בניה ינקה האבק ויעטוף את מקום דירת השכן שסמוך למקום הבניה כדי שלא יגיע אליו האבק, דמה שיוכל לרצות את חבריו בלא להגיע לשום דין תורה ה"ז משובח, ואם גם זה לא יועיל ישתדל לפייסו במזון כמו שיעצו כמה מגדולי הדיינים שליט"א, וזה הועיל בס"ד, ואם גם זה לא יועיל, אז יש לגשת לד"ר תורה או בוררות, או כפי שנהוג שבאים לשימוע לעיריה שזה מה שמקובל היכן שרובם של הדיירים הסכימו שיבנה ורק אחד מתנגד, ושומעים את טענותיו, והיה אם זה צודק מעכבים את כל הבניה, אולם אם רואים ראש העיר וחברי הועדה שאין בדבריו כלום, דוחים אותו, ואומרים שאם ח"ו במהלך הבניה יהיה איזה שהיא חריגה, יוכל לעשות צו מניעה להמשך הבניה.

ז) בניה על הגג: בהרבה מקומות הקבלנים וחברות הבניה לא מוכרים את הגגות והמחסנים במקלט, דורשים ע"ז תשלום נפרד, והבניה על הגג באותם מקומות השייכים לכל הדיירים, תלויה בחתימתיהם אע"פ שבלאו הכי אין להם אפשרות לבנות שם. ובמקום שיש עין טובה, השכנים הדרים בקומות התחתונות אינם מערימים שום קשיים על בעל הדירה הגר סמוך לגג, וכולם חותמים לו בלב שלם על הבניה בגג בלא לדרוש ממנו שום תשלום בעבור זה, ונותנים לו את זה במתנה גמורה. אכן מי שדורש עבור חלקו בגג תשלום הגון אינו מן המתמיהים. וכך התפרסם בשם הגר"י סילמן שליט"א, שגג בנין הוא בבעלות כל דיירי הבנין, אם לא מופיע אחרת בטאבו, על כן כשכבא השכן שרוצה לבנות בלי להציע לו תשלום

המשך בעמ' 4 <<

שמירה מהיזק ראייה

הרב אברהם וינברג

עין-רעה היא עין-צרה (במדב"ר ז, ה). תפקידה של העין להגדיר את המציאות באופן שיתקבל על הלב והלב שלנו בטבעו הוא מצומצם, אנוכי וקצר ראות (מהר"ל נתיב עין טוב א). האיכויות שבכח העין הטובה או הרעה, הרחבה או הצרה, באים מהכח הייחודי שהעניק הבורא לעין בלבד. יכולת ההתמקדות של שני האישונים בנקודה אחת בודדת מכל מרחב האופק, או ההתרכזות באות ובמילה אחת מגליון ספר, החיבור המופלא שבין העין והמוח המתמקדים כאחד יחד מכח רצונו של הלב המוביל את העין למטרותיו הם פלא למתבונן. אין יכולת בידוד מעין זו בשאר החושים. לא בשמיעת האוזן למילים שנאמרו יחדיו - "תרי קלי מי משתמע?" (ר"ה כז,א). ולא לבודד ריח או טעם משאר הטעמים והריחות כמו היכולת המופלאה שבעין. המבט האנושי המופלא גם מסוגל להעביר רמזים, מחשבות וכוונות לתוך עיניו של אדם אחר, היישר מתוך תחושות לבו.

היכולת המיוחדת הזו של חוש הראיה מותאמת לכח המחשבה. העין והלב מופעלים מאותו כח חיוני ואחוזים באותם נימי דם המקבלים ומעבירים את כחם מהמוח לעין וללב. לכן אמרו, שמחלה וסיכון בעין מסכנים את לב החיים - "שורייני דעינא בליבא תלו - מאור העין מעורין ואחוזין בטרפשי הלב" (רש"י ע"ז כח,ב). "שורייני פירושו מקורות הראיה" (סמ"ג ל"ת סה). אחדות זו באה לביטוי בפעולתם המשותפת. כך מבארים התוספות שם: "באובנתא דלבא תלו - כלומר ראיית העין תלויה בהבנת הלב" (תוס' שם). מבאר המהר"ל: "כח הראות תולה בכח הנפשי - כי העין היא כח נפשי" (דרך חיים ד,כב).

את התוכן העמוק והפנימי מגלה ומלמד הרמח"ל, היות והעין היא אבר ממנו בוקעת הנשמה בכללותה ובשאר האברים רק בחלק פרטי: "העין יש לה תפשטות של הנשמה עצמה בכולה בכלל. וזה סוד העין והלב שהם מתדבקים זה בזה. כנאמר: 'אחרי לבבכם ואחרי עיניכם' דשורייקא דעינא בליבא תליא'. כי הנשמה מתפשטת בהתפשטות פרטית בכל אחד מחלקי הגוף, ונכללת יחד בכלל אחד בלב. שם בלב, הנשמה היא בסוד ההבנה. וזהו, 'הלב מבין' (ברכות סא,א), כי ההבנה של הלב הוא ממש ראייה. כי כמו שהעניים רואות, כך היא הבנת הנשמה שהיא רק הסתכלות" (אדירי במרום. ראה דרשות הר"ן ח. חז"א ב"ב ליקוטים כ"א).

מכאן עצמתה של העין היוצרת מיצר בתוך המרחב והמגדירה עניין מתוך עניינים אחרים. העין הטובה מעבירה טובה וברכה לבני ישראל העוברים וממנים לפני משה ואהרן "כי ישימו עליהם עינים לטובה, ויבקשו עליהם רחמים" (מב"ן במדבר א,מה). ולהיפך, העין הרעה בכוחה העצמתי והמיצר, פועלת ויוצרת הגבלה ונזק על כל אדם שמסתכלים עליו לתוך חיי פנימה.

כל אדם הנמצא בביתו ומביטים בו ועליו מחלונות השכן שממולו, חש ויודע בוודאות ללא דמיון ואשלייה, שהשכן שבחלון מולו מצמצם את הפרטיות שלו, וכאילו שנכנס לתוך ארבע אמותיו ממש. זו תחושה אמתית מדאורייתא, והיא מעניקה זכות לנפגע מהיזק הראיה לתבוע את הרואה לבית דין על שליחת חיצו הראייה אל תוך ביתו ועל צמצום מרחב המחיה בביתו שלו מכחה של העין הרעה והמצמצמת בלבד. כפי שכתב הרמב"ן "בהיזק ראייה - דנזקי אדם באדם הוא, אי משום עין רעה אי משום לישנא בישא אי משום צניעותא... דודאי אסור הוא למזיק להזיקו בראיה ולהסתכל בו לדעת" (ב"ב נט,א).

זאת למדנו מהנאמר במשנה (בבא בתרא א, ס): "לא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון" ובגמרא: מנהני מילי? א"ר יוחנן, דאמר קרא: וַיִּשָׂא בַלְעָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכְנֵי לִשְׁבָטָיו. מה ראה? ראה שאין פתחי האליהם מכוונים זה לזה, אמר: ראוין הללו שתשרה עליהם שכניה. הרשב"ם מבאר "והטעם משום צניעות. וירא את ישראל שוכן - ראה היאך שוכנים ולפיכך אמר 'מה טובו אהליך' וגו' - שאין פתחי האליהם מכוונים".

והתוספות כתבו: "ראוין הללו שתשרה שכניה עליהם - מסיפיה דקרא דריש דכתיב: וַתְּהִי רוּחַ אֱלֹקִים. לדעת התוס' השכינה שרתה עליו לברכם בגלל השמירה שלהם על כללי היזק ראייה. כך גם משמע מפירושו רש"י בפרשת בלק (כד, ב): 'וישא בלעם את עיניו - בקש להכניס בהם עין רעה... שוכן לשבטיו - ראה כל שבט ושבת שוכן לעצמו ואינו מעורבין, ראה שאין פתחיהם מכוונים זה כנגד זה, שלא יציץ לתוך אהל חבריו: ותהי עליו רוח אלקים - עלה בלבו שלא יקללם'. ומבאר התורת חיים (ב"ב ס,א): 'וכיון שראה אותן זנהרין מעין רעה שלא היו פתחיהן מכוונים מפני העין חזר בו. והיינו דאמר 'מה טובו אהליך' נקט לשון 'טובה' היפך ה'רעה', שאלו היו פתחי האליהם מכוונים היו רעים מפני עין רעה ועתה לא היו מכוונים אמר מה טובו אהליך'. מכאן למדנו, שאיסור היזק הראיה בפתחיהם מכוונים - "איסור דאורייתא הוא" (נתיב"מ קנד,ג).

עם ישראל המכיר בצורך לשמר את הגדרת הייחודיות שבכל שבט לעצמו. כל שבט במתנה מכיר בצורך לשמור על מרחק ראייה וייחודיות של כל בית ומשפחה פנימה. הכרה ושמירה זו מגלה את כח ההגדרה הפנימית שבהם, וממילא אין לעין הצרה והרעה מקום לבא ולנסות להגדיר, להצר או לצמצם אותם. בכל מקום בו יש שמירה על כללים אלו, בכל מקום בו לכל בית יש הגדרה כלפי חוץ באה בו הברכה כלפי פנים. כך אין להגדרות המקנאות של העינים הרעות כל כח לפגוע בנו בצרות המבט שבהן. כך גם בלעם שתום העין ותלמידיו אחריו, בעל כרחם אמרו, ואומרים ויאמרו "מה טבו אהליך

יעקב משכנותיך ישראל".

שער הליון

תקנת נזקי שכנים

התו"ט בהקדמתו לב"ב, הביא מהרמב"ם שטעם סידור ב"ב באחרונה, "בשביל שכולה קבלה ודברי סברות, ולא התבאר מן התורה". כלומר שמניעת נזקי שכנים היא תקנת חכמים. וכ"כ המב"ט (קרי"ס שכנים פ"ט), דיני הרחקות נראה דהו מדרבנן, דמן התורה אם הזיק חייב לשלם, אלא שחכמים תקנו הרחקה כדי שלא יבוא לחברו הזיק מחמתו.

והטעם שאינם מחייבי נזיקין דאורייתא, כיון שבתוך שלו הוא עושה. וכן הנתיה"מ (ס' קנה סקי"ח) דהד' אבות נזיקין חייב עליהן רק כשאפשר להחזיק ברשותו ובשמירה שלא יזיקו, דאז רחמנא חייביה בשמירה וכשלא שמרו חייבין בתשלומין. אבל ההרחקות הללו הן באופן שאם יתחייב לשלם ההיזק אין אפשרות לו לעשות תשמיש זה ברשותו כלל, ויתבטל תשמיש זה מרשותו כיון דא"ל כלל בעשיה ובשמירה, ובביטול רשות לא חייביה רחמנא. [ועי' הגהמ"י הל' שכנים פ"ד].

והחזו"א (יא,א) כ' דענין קביעות ההרחקה נמסרה לחכמים, כי לעולם אין שימושי בני אדם מצטמצמים כל אחד בחלקו, כי החופר בור בצד המצר משמש קרקע של חברו לו לכותל, והנוטע אילן שרשיו נכנסין לחברו, וכן בחלונות וכל בכל הרחקות השנויות, ונצטוונו שחכמים ישקלו הדברים כפי הראוי והנכון לפי טבע העולם.

אך בחידושי ר' נחום (ב"ב ז.י.) הוכיח מהרמב"ן בקוב"ד ד"ג דגם עניני נזקי שכנים שייכי לפרשת מזיקין ואבות נזיקין. אלא שבדין מזיק אם הניזק יודע ויכול לשמור את עצמו אין דין שמירה ותשלומין על המזיק, ולכן בכל ההרחקות שנאמרו בדיני שכנים אין חיוב תשלומין מצד דין מזיק כיון דהניזק יודע ויכול לשמור, ונתחדש חיוב הרחקה מהל' שכנים, וכיון שעל המזיק להרחיק ולא הגיזק, שוב איכא לחייבו כדן מזיק ממש. ועי' בחידושי ר' שמעון (ב"ב ס' א.).

שכן טוב

תנן באבות פ"ב, אמר להם [ריב"ז] צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם רבי אליעזר אומר עין טובה רבי יהושע אומר חבר טוב רבי יוסי אומר שכן טוב. ומעלת "שכן טוב", הביא רבינו יונה בשם הראשונים ז"ל שפירשו, "שכן טוב לבקש דירה ששכניה טובים כי חברתם תדירה והנאתם מרובה בזמן שהם טובים".

ועי' שרבינו יונה חולק על זה, ומפרש "שיהא בעצמו שכן טוב אל כל שכניו, ואחר היותו טוב ואוהב נאמן לחמשה בני אדם או לשמונה. קרוב אליו הדבר לאהוב את כל באי עולם. ונמצא מאושר בכל המדות הטובות".

ובתפא"י פ' ששכנים טובים עושים טובות זל"ז אף בהפסד של עצמן, עי"ז מתרגל כל אחד מהם בחסידות. [שהרי הם דברי רבי יוסי שעליו אמר ריב"ז שם ר' יוסי הכהן חסיד].

כלומר ששכן טוב היא מידת עין טובה. והוא מעין המבואר לאידך גיסא "אוי לרשע אוי לשכנו", שמקורו בנגעי בתים הבאים על צרות עין, דתנן במשנה נגעים (פ"ב מ"ו) מכאן אמרו אוי לרשע ואוי לשכנו ופירושו שאם יש נגע בקיר שבין שני בתים, אף שהנגע נראה לצד אחד, שכנו שמעבר לקיר צריך להטפל עמו, דכתיב וחלצו את האבנים בלשון רבים. ורש"י בסוכה (נו:) הביא מהתו"כ דמחמת שהיתה עינו צרה בכליו, חבירו לקה בשבילו, מכאן אמרו אוי לרשע אוי לשכינו, ועי' ערו"ג דבמה שהיה רשע נגד שכנו שצרה עיניו שלא להשאיל לו כליו נעשה לו אוי שצריך לחלוץ עמו.

כתב בס' החיים לאחי המהר"ל (פ"כ פ"ג) "וראוי לאדם לקרב שכניו ומיודעיו אפ"ל הן עשירים יכניסם לפעמים לביתו כדי לכבדם, וזהו מצות הכנסת אורחים שמנו חז"ל...".

שכן רע

תנן באבות (פ"א מ"ז) נתאי הארבלי אומר הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע. ופי' הר"ב שלא תלמוד ממעשיו. ועוד, שלא תלקה עמו במפלתו, דאוי לרשע ואוי לשכנו. והכוונה למשנה בנגעים ה"ל. ובאדר"פ פ"ט א' כותל שבין רשע לבין צדיק נראה נגע בביתו של רשע בכתלו שבינו לבין הצדיק נמצא סותרין כתלו של צדיק בעונו של רשע.

והמאירי כתב הרחק משכן רע לשתי סבות אחת כדי שישמור מנזקין והב' שלא ילמד ממעשיו. וכע"ז כתב בפירוש הון עשיר על אבות, 'הרחק משכן רע' שיש לו עין הרע, אעפ"י שכל שאר מעשיו הם טובים... ומדה גרועה זאת א"א להוציאה מאדם המוטבע בה, לכן צריך להרחיק ממנה שלא לעמוד במקום סכנה.

ועי' ברמב"ם הל' אישות פ"ג ה"ט, והאיש שאמר איני דר במדור זה מפני שבני אדם רעים או פרוצים או גוים בשכונתי ואני מתירא מהם שומעים לו, ואע"פ שלא הוחזקו בפריצות, שכן צו חכמים הרחק משכן רע. ומבואר שיש חיוב גמור על ספק שכן רע. ועוד מבואר הטעם הנ"ל שההרחקה היא מפני היראה מהם, לשמור א"ע מזיקין.

ובדין להרחיק משכן רע, כ' בשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"א ס' קמא) שנכלל גם שלא לקבור צדיק אצל רשע, עי"ש.

שער הליון

מה טובו אהליך

כתב רש"י עה"פ (כדה) מה טובו אהליך - על שראה פתחים שאינם מכוונים זה מול זה. ומקורו בגמ' ב"ב (ס.) דתנן לא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון וכו'. ובגמ' שם, מנהגי מילי א"ר יוחנן דאמר קרא וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו מה ראה ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה אמר ראוי הללו שתשרה עליהם שכניה. ופי' רשב"ם ראה היאך שוכנים ולפיכך אמר מה טובו אהליך וגו' שאין פתחי אהליהם מכוונים ומחנה ישראל כחצר השותפין דמי. כלומר שהלימוד הוא ממה שאמר מה טובו אהליך. והתוס' כ' דמסיפיה דקרא דריש דכתיב ותהי עליו רוח אלהים, [דהיינו השראת השכינה].

ופירש הר"ף בעי' שהלימוד מדכתיב "שוכן לשבטיו" בלשון יחיד שכל אחד שוכן לעצמו. [ועי' בבן יהוידע שרמוז בתיבת "לשבטיו" נוטריקון 'יבט שלו', שכל אחד מבטי בשלו ולא בשל חברו].

פתח כנגד פתח

במשנה בב"ב שם שלא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח, פירש הרשב"ם שהטעם משום צניעות. והמאירי ונימוק"י כ' מפני שיש כאן היזק ראה בבית מזה לזה. וכך מבואר ברמב"ן (ב"ב ב:) שכ' שאיסור פתח כנגד פתח הוא מקור שהיזק ראה שמה היזק. וכן איתא בפסיקתא זוטרתא (פר' ויק"פ פ"ח) מה טובו אהליך יעקב. אהלי המדבר, שהיה פתח זה שלא כנגד פתח אחר, לפי שאסור לפתוח פתח כנגד פתח שלא להסתכל בבית חבירו, שהרי אמרו היזק ראה שמה היזק.

ועי' ביד רמה שכ' דשמעינן דבהא איסורא נמי איכא משום צניעותא דנשי, וראייתו שאם הוא רק זכות בדין היזק ראה, מהו שאמרו שע"ז ראויין הללו שתשרה עליהן שכניה, דמשמע שאם פתחיהן מכוונים זה לזה אין ראויים, והרי יכולים למחול זה לזה, דאטו מי שמוחל על היזק שבא לו מחברו גריעותא היא, אלא ע"כ שהוא מידי שלא מועילה לו מחילה. (ומיושב בזה מה שצריך לימוד מהפס' מה טובו אהליך, אע"פ שכבר אסור מצד היזק ראה, ומדוק' לשון הרשב"ם שם שכ' משום צניעות דהיינו לרבותא מלבד טעם היזק ראה, ולכך ילפי' מקרא. אמנם בש"י הרמב"ן יתכן דז"ג המקור להיזק ראה מפס' זה, וכ"כ בנתי"מ ס"ק"ג דהי"ז אסור מדאורייתא על יסוד דרשה זו).

ועי' בתשו' הרשב"א (ח"ב ס' רסח) שאם נהגו שלא להקפיד על היזק ראה בבתיים וחצרות הוא מנהג בטעות, שמחילה על הקפדה מועילה רק בממונות, "אבל אינו ראוי לפרוק גדרן של ישראל ושלל לנהוג בצניעות, ובגורם להסתלק שכניה מלישראל הוא" ומביא את הגמ' הנ"ל.

ונפסק בשו"ע הל' נזקי שכנים (חו"מ קנד ס"ג), שלא יפתח פתח כנגד פתח, ואם הוא לחצר אחרת שנתנו לו רשות לפתוח פתח או חלון, צריך להרחיק מכנגד פתחו או חלונו של חבירו עד שלא יוכל לראות בו כלל.

אמנם בזמנינו נהגו להקל לעשות בבנין מגורים פתח לדירה מול פתח חבירו, ויתכן שהוא משום שלא אמרו האיסור פתח כנגד פתח אלא כשמכוונים ממש, ולא כשיש הפרש קצת בריחוק או בגובה, או משום שבדרך כלל יש בכל דירה פרודור במקום הפתח, ואין עושים שם תשמישים צנועים ועל כן אין דינו כפתח כנגד פתח (פתחי חושן נזיקין פ"ד הע' ד). או משום שבדרך כלל הדלתות סגורות, והאיסור נאמר רק בפתחים שרגילים להיות פתוחים (חוט שני מילי דנזיקין עמ' רסז).

חלון כנגד חלון

בשו"ע שם מבואר שאסור לעשות חלון כנגד חלון עפ"י המשנה הנ"ל. וכ' בשו"ת דבר משה (ח"ב ס' לח) בשם דיני איזמיר, שאם עושה מחיצה כנגד חלונו, מותר. (וכ"כ בשו"ת מכתם לדוד חו"מ ס' כח, ושו"ת בית דוד חו"מ סימן עט).

ועי' בדברי מלכיאל (ח"ה סימן קכז) דאף שפתח באיסור, א"צ לסתום אלא יעשה מחיצה, שהרי אם היה בונה גדר ואח"כ פותח החלון בודאי שלא היה יכול למחות בו כי בחצירו יוכל לעשות כרצונו. אך ב' בשו"ת פרח מטה אהרן (ח"א ס' עח) נקט שבניית מחיצה בחלון מול חלון מועילה רק בדיעבד, אבל אינו יכול לפתוח חלון על סמך שיעשה מחיצה. ועי' פת"ש ס' קנד סק"ט בשם תשו' אבקות רוכל סימן קכא.

ובזמננו נהגו לבנות בנין סמוך לבנין, ומצוי שחלון מכוון מול חלון שבבנין שכנגדו, והטעם שמקילין בזה ואין חוששים משום צניעות והיזק ראה, משום שבימינו יש בכל החדרים תריסים או וילונות, או משום שכן נהגו נחשב שמוחלים על כך. ומ"מ כ' בחוט שני (שם) דלכתחילה צריך לתכנן את הבניה באופן שלא יהיה חלון מול חלון.

השראת השכינה ע"י פתחי ישראל

הרב צבי יוספי

אי' בגמ' ב"ב ס ע"א מנהיג מילי [שאסור לפתוח פתח כנגד פתח שכן שכנו] א"ר יוחנן דאמר קרא וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו מה ראה ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה אמר ראוי הללו שתשרה עליהם שכינה.

וצריך ביאור מה השייכות בין השראת השכינה לשמירה מהיזק ראה, שבפשוטו הדין שלא יהיו הפתחים מכוונים, הוא שלא יסתכל לתוך בית חברו משום היזק ראה, כמו שכתבו הראשונים שם.

ואמנם הרשב"ם פירש שם במשנה שהטעם משום צניעות, וכן מבואר בשו"ת הרשב"א ח"ב סי' רסח, וביד רמה. ולפי זה ברור שהרי צניעות מביאה לקדושה, ובמקום שאין צניעות אין השכינה שורה כמפורש בקרא (כי תצא כג, טו) "ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך". וממילא כאשר מקפידים על הצניעות ראויים שתשרה עליהם שכינה. וכך כתב המהר"ל (נצח ישראל פנ"ט) וז"ל, הנה בארו הכתוב הזה שאמר "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל" על קדושת ישראל וצניעותם, כי האהל שם הצניעות, ולכן אמר שראוי שתשרה שכינה עליהן.

ובתורת חיים בב"ב שם, כתב שהפתחים אינם מכוונים כדי שלא יציץ לתוך אהל חבריו ויתן לו עין רעה. [ועי"ש שפירש בזה את הפס' "וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו" שנשא עיניו להכניס בהן עין רעה]. ולפי דבריו הענין הוא בשמירה מעין רעה, דהיינו מעלת עין טובה, שהיא שייכת לתלמידי אברהם אבינו, להיפך ממידותיו הרעות של בלעם הרשע, כמבואר במשנה אבות פ"ה. ועל זה נאמר במשנה שם, מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע, תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא. ויתכן שעל זה אמר בלעם ראויים שתשרה עליהם שכינה שבזה ניכר שהם תלמידי אברהם שנוחלין עוה"ב.

ולשיטת הראשונים שהענין מצד היזק ראה כנ"ל, יתכן לומר עפ"י המדרש (ב"ר ויצא פר' עד) שאין שכינה שורה פחות מס' ריבוא. ויסודו מצד סוד שישים ריבוא נשמות ישראל, שלכל נשמה יש את התפקיד המיוחד לה, והשלימות היא בצירוף כל הנשמות יחד, שזהו התנאי להשראת שכינה. [וכמו שישים ריבוא אותיות התורה שישראל מכוונים כנגדן, שבהצטרף כל האותיות יחד כל אחת בשלימותה ובמקומה, מתהווה ספר תורה מושלם]. ולכן, כאשר הפתחים מכוונים זה לזה וכל אחד רואה את שכניו במקום את עצמו, אין השכינה שורה כיון שלא מתמלא התפקיד הייחודי שניתן לכל אחד, ורק כשאין פתחיהם מכוונים ועבודת האדם בעולמו מתבססת דוקא לפי כוחותיו ותנאיו המיוחדים שניתנו לו משמים, אזי יכול הוא להשלים את נשמתו במקום המיועד לה בתוך השישים ריבוא ומצטרפים כל הכוחות יחד לשלמות כלל ישראל.

ולכן כאשר רואים שבכוונה תחילה אין פתחיהם מכוונים, משמע שעסוקים בעבודה עצמית כל אחד לפי שורש נשמתו, ראויים הם שתשרה עליהם שכינה!

נושאי הגליונות הבאים אי"ה



פינחס - בין המצרים

מטות מסעי - הבטחה ומחוסר אמנה

דברים חזון - זכר לחורבן

ד"ת [עד 700 מילים]

יתקבלו בצירוף שם מלא בדוא"ל: a740700@gmail.com
עד יום שלישי בלילה

« המשך מעמ' 1:

בנייה הגורמת הסתרת נוף לשכנים

להדיא בדבריו מה הדין כשהראשון רוצה לבנות באופן שלא יגרום לשני הפסד ממון אלא רק הסתרת נוף.

ונראה שכיון שנידון זה נתון במחלוקת גדולי הפוסקים, יש לדון בכל מקרה לגופו, עד כמה נחוצה הבנייה, ואם לראשון יש צורך גדול בבניה, ואילו לשני יש רק הסתרת נוף גרידא, מסתבר שלא יוכל השני למנוע מהראשון את הבנייה, עפמ"ש"כ נתיב"מ (קנד, ו) שבכ"ג שאין לו חיסרון, ישלים לו השני במעות.

על פי המהרש"ם נראה שיש לחלק בין התקופות ובין המקומות. כלומר, המהרלב"ח כתב וז"ל, דהיזק ראה שנינו, היזק מניעת ראה לא שנינו, עכ"ל. וכפי שהתבאר שיטתו לעיל. יש להוסיף, שדבריו אמורים במקום ובזמן שלא היה בזה חיסרון. אבל בימינו יש מקומות בהם יש "תמחור" לנוף מיוחד שיש לדירה, כגון בצפת, שמצינינים שהדירה פונה לקבר רשב"י במירון, וערך דירה כזו, שווה יותר. באופן שכזה, אם מסתירים לאדם את הנוף, ודאי נחשב שהאדם ניזוק. לכן מסתבר שכשיש טענה על הסתרת נוף, צריך לבדוק אם מדובר במקום בו יש חשיבות לנוף, וזה מהוה חלק מערך הדירה, ובאופן שכזה נראה שמקובלת בקשת עיכוב הבנייה. וכיו"ב כתב בחשו"ק חמד (ב"ב דף כב א).

יל"ע במקום בו אין נוף מיוחד שבגללו עולה ערך הדירות, אבל המוכר העלה את מחיר הדירה בגלל הנוף הנשקף ממנה, ולאחר הקנייה רוצה אחד השכנים להרחיב את דירתו וכתוצאה מכך יוסתר הנוף מדירת הקונה. האם יוכל הקונה להתנגד לבנייה בטענה שהוסיף במיוחד על תשלום מחיר הדירה, בשל הנוף הנשקף ממנה, או שמא יוכל השכן לטעון כנגדו שהיה צריך לקחת בחשבון שהשכנים ירצו לבנות ולהרחיב את דירתם, ואז הנוף יוסתר.

ונראה שתלוי לפי אופי המקום המדובר, שבד"כ מותנה בהנהגת הרשות שבאותו מקום. אם הרשות המקומית מאפשרת בקלות לתושבים להוסיף ולהרחיב את דירותיהם לאחר קבלת אישור, וכך הנוהג המקובל שם, שמרחיבים דירות, לא תתקבל טענת הקונה, ואדרבה, תהיה לו טענה על המוכר שגבה מחיר עבור הנוף, בעוד שלפי אופי המקום, נוף זה לא אמור להשאר לאורך זמן. (אמנם למעשה נראה שלא יוכל לחייב את המוכר בהחזר כספו, כיון שאין הונאה לקרקעות עד חצי מהמחיר האמיתי). אבל במקום שמקובל לתמחר את הדירות ע"פ הנוף, ואין הרשות מאפשרת בקלות הרחבת דירות מגורים, שם תתקבל טענת הקונה המעוניין למנוע בנייה שתסתיר לו את הנוף.

« המשך מעמ' 2:

הליכות שכנים

בעבור זה - למעשה הוא מבקש את מתנתו שערך נאמד באלפי שקלים, וודאי שמי שיכול להרשות לעצמו להעניק מתנה בשווי גדול כל כך - הרשות בידו ותע"ב, אולם מאידך אין זכות לדרוש משכן שיעניק מתנות כאלו לשכנו, על כן מי שמבקשים ממנו תשלום עבור גג - כדין הוא עושה, ואין זו סחיטה כלל ועיקר, והכל כפי מה שנהוג במחירי השוק, והוא נקבע ע"פ רוב כפי הערכת המתווכים המקומיים.

והעיקר בכל זה כפי שמובא בסה"ק מעלת השלום לחיות בשלום וגדולה מעלת השלום דאם יש שלום יש הכל, ואם ח"ו אין שלום אין כלום.

לע"נ המאור הגדול נר המערבי קדש הקדשים ציס"ע

רבינו חיים בן עטר האור החיים הקדוש זיע"א

נלב"ע ט"ו תמוז

שיהיה מוליץ טוב בעדינו ובעד כל כלל ישראל אכ"ר
ולהצלחת הכותב וכל משפחתו הי"ו ברוחניות וגשמיות

בכל הענינים לעבודת הש"ת אכ"ר

לתרומות בנרטיס אשואי

במכשירי "נדדים פלוס" - עומקא דפרשה

או ב"נדדים פון"

טל: 03-76-30-585 שלוחה 74 [ע"ד]